

असे करा गुलाबी बोंडअळीचे एकात्मिक व्यवस्थापन

प्रा. वैभव प्रकाश गिरी

सहाय्यक प्राध्यापक

कृषी क्वालिटी कंट्रोल विभाग

दादासाहेब पाटील कृषी महाविद्यालय, दहेगाव, औरंगाबाद

गुलाबी बोंडअळी ही कीड कपाशीच्या बियांवर उपजीविका करते, ज्यामुळे कापसाची गुणवत्ता खराब होऊन आर्थिक नुकसान होते. किडलेल्या सरकीमुळे भविष्यात त्याची उगवणशक्ती कमी होते. तसेच धान्याची लांबी व मजबूती कमी होते. विशेष म्हणजे ही कीड बोंडामध्ये लपून राहत असल्यामुळे वरून सहजासहजी प्रादुर्भाव झालेला दिसून येत नाही. असे छिद्र साधारणपणे नजर टाकल्यावर दिसून येत नाही. म्हणून या कीडीचा प्रादुर्भाव झाला हे सहजपणे समजून येते नाही. अलीकडील काही वर्षांपासून भारतातील कापूस पट्ट्यात ही कीड ४० - ४५ दिवसांच्या बीटी कपाशीच्या पिकावर प्रादुर्भाव करताना आढळून आली आहे. वर्षभर कापूस पिकाची उपलब्धता असल्याने या किडीच्या वाढीसाठी अनुकूल परिस्थिती निर्माण होते व या किडीची वाढ झपाट्याने होते, अशावेळी आवश्यक त्या उपाययोजनांचा वेळेत अवलंब न केल्यास येत्या २०२१ च्या हंगामातही या किडीचा कपाशीवर मोठ्या प्रमाणावर प्रादुर्भाव होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. त्या दृष्टीने खालील उपाययोजना सर्व शेतकरी बांधवांनी कराव्यात.

- डिसेंबरच्या शेवटपर्यंत सर्व वेचणी संपवून जास्तीत जास्त जानेवारीच्या दुसऱ्या आठवड्यापर्यंत पीक शेतातून काढून टाकावे त्यानंतर कुठल्याही परिस्थितीत फरदड घेऊ नये.
- बीटी बियाणांसोबत नॉन बीटी बियाणे दिले असल्यास त्याची आश्रय पीक म्हणून न विसरता लागवड करावी.
- संकरित बीटी वाणांचे बियाणे नेहमी अधिकृत विक्रेत्याकडूनच खरेदी करावे व दुकानदाराकडून पक्के बिल न विसरता घ्यावे.
- गुलाबी बोंड अळीचा जीवनक्रम खंडित करण्यासाठी पिकांची फेरपालट करावी. पिकाच्या फेरबदलामुळे जमिनीची सुपीकताही टिकवून ठेवता येईल आणि

वाढवताही येईल.

- जिनिंग किंवा सूतगिरणी मिलमध्ये साठवलेल्या कीडग्रस्त कापसात सुस्थावस्थेत असलेल्या अळ्यांपासून निघणाऱ्या पतंगांना पकडण्यासाठी त्या परिसरात कामगंध अथवा प्रकाश सापळे लावावेत व जमा झालेले पतंग नष्ट करावेत.
- स्वच्छ व निरोगी कापसाची वेगळी वेचणी करून वेगळी विक्री अथवा वेगळी साठवणूक करावी. तसेच कीडग्रस्त कापूस त्वरित नष्ट करावा किंवा वेगळा ठेवावा. गुलाबी बोंड अळीने प्रादुर्भावग्रस्त कापसाची गोदामामध्ये साठवण करू नये.
- पूर्वहंगामी (एप्रिल-मे) कपाशीची लागवड टाळावी. त्यापेक्षा उन्हाळी हंगामात येणारी पर्यायी पिके घ्यावीत. त्यामुळे गुलाबी बोंड अळीची पुढची उत्पत्ती रोखता येते.
- शिफारस केलेल्या कमी कालावधीत पक्व होणाऱ्या बीटी कापूस अथवा सरळ वाणांची वेळेतच म्हणजे जून महिन्यात पेरणी करावी.
- पतंगाच्या हालचालींवर लक्ष ठेवण्यासाठी पेरणीच्या ३० दिवसांनंतर हेक्टरी ५ याप्रमाणे कामगंध सापळे लावावेत आणि नियंत्रणासाठी हेक्टरी २० याप्रमाणे कामगंध सापळे लावावेत.
- आर्थिक नुकसान पातळी ८ पतंग / कामगंध सापळा / दिन सतत तीन दिवस सलग किंवा १ अळी प्रति १० फुले किंवा हिरवी बोंडे ओलांडल्यास योग्य त्या उपाययोजना कराव्यात.
- अर्धवट उमललेली प्रादुर्भावग्रस्त बोंडे व पिकाचे इतर अवशेष तात्काळ नष्ट करावेत.
- मान्यताप्राप्त असलेल्या व शिफारस केलेल्या कीटकनाशकांचीच पिकावर फवारणी करावी. शिफारशीत कीटकनाशकांशिवाय इतर कीटकनाशक एकमेकात मिश्रण करू नये.
- पिकाचा कालावधी वाढवणारी कीटकनाशके जसे की थायोमिथोकसाम, असिटामीप्रिड, मोनोक्रोटोफोस, असिफेट आणि इमीडाक्लोप्रिड इत्यादींचा वापर सुरुवातीच्या तीन महिन्यांमध्ये शक्यतो टाळावा.
- कपाशी पिकावर गुलाबी बोंड अळीच्या प्रादुर्भाव आहे की नाही हे ओळखण्यासाठी पात्या व फुले लागण्याच्या अवस्थेत वेळोवेळी निरीक्षण करावे. बोंडे लागण्याच्या अवस्थेत एक एकर क्षेत्रातून वेगवेगळ्या झाडांची २० बोंडे तोडून ती फोडून पाह्यावीत, त्यापकी जर २ बोंडे प्रादुर्भावग्रस्त असली तर तात्काळ उपाय योजना करावी.

- शक्यतो कमी कालावधीची व एकाच वेळेत परिपक्व होणाऱ्या (१७०-१६० दिवस) वाणांची लागवड करावी.
- पांढऱ्या माशीचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी नोव्हेंबरपूर्वी कुठल्याही प्रकारच्या सिंथेटिक पायरेथ्रोइड, असिफेक किंवा फिप्रोनील इ. कीटकनाशकांचा वापर करू नये.
- खाली गळून पडलेली प्रादुर्भावग्रस्त पात्या, फुले व बोंडे गोळा करून त्वरित नष्ट करावीत. लागवडीच्या ४७ दिवसांनंतर निंबोळी अर्क ५ % + नीम तेल ५ मिली प्रति लिटर पाणी याप्रमाणे एक फवारणी करावी.
- ट्रायकोग्रामा या गुलाबी बोंड अळीच्या अंड्यावर उपजीविका करणारा परोपजीवी मित्रकीटक १.५ लाख प्रति हेक्टर याप्रमाणे एका आठवड्याच्या अंतराने कपाशीच्या फुलोरा अवस्थेत तीनदा सोडल्यास चांगले नियंत्रण मिळते असे संशोधनांती निदर्शनास आले आहे.
- शेतातील पिकाचे अवशेष काढून नष्ट करावेत किंवा पन्हाटीचे अवशेष पासून कंपोस्ट खत तयार करावे. कोणत्याही स्थितीमध्ये पन्हाटी शेताच्या बांधावर साठवून ठेऊ नयेत.
- पीक काढणीनंतर शेतात गुरे, शेळ्या-मेंढ्या चरावयास सोडाव्यात.
- कापूस पिकांच्या फुलामध्ये अळी असल्यास अळीग्रस्त फुले म्हणजेच डोमकळ्या हाताने तोडून अळीसकट नष्ट कराव्यात.
- कापसासोबत भेंडी, अंबाडी, ताग आदी नगदी पीके शेतात असल्यावर या अळ्यांना पर्यायी खाद्य उपलब्ध होते. त्यामुळे यांची वाढ जोरात होते. म्हणून कपाशी पिकात अशी पिके घेऊ नये.

- अळ्या खाणाऱ्या पक्षांना शेतात आकर्षित करण्यासाठी भगर हे सापळा पीक म्हणून लावावे. त्याद्वारे नैसर्गिक रितीने या किडीचा बंदोबस्त करता येतो. यासाठी भगरीच्या बियांचे प्रमाण हेक्टररी २५० ग्रॅम इतके ठेवावे.
- मका, चवळी, झेंडू, एरंडी, मूग, उडीद ही मिश्रपिके कापसाच्या सोबत घ्यावीत. जेणेकरून कीड त्याकडे आकर्षित होईल व कापसाचे होणारे नुकसान टळू शकेल.
- शेतात पीके घेण्यापूर्वी स्वच्छता मोहिम राबवावी. तसेच मार्च-एप्रिल महिन्यात जमिनीची खोल नांगरणी केल्याने उन्हामुळे अथवा पक्षामुळे यांची अंडी असल्यास या कीडी नष्ट होतात.
- जास्त नत्रयुक्त खताचा वापर टाळावा. माती परीक्षांचे आधारावर खत नियोजन करावे.
- शेतात पक्षीथांबे उभारावेत. त्यामुळे पक्षी येऊन या अळ्या खातील.
- पेरणीच्यावेळी इमिडाक्लोप्रिड ७० डब्ल्यू. एस. १ ग्रॅम किंवा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस.एल. १ मिली. / लिटर पाण्यात घेऊन बीज प्रक्रिया करावी.
- वरील सर्व उपाययोजना करूनही प्रादुर्भाव झालाच तर सर्वप्रकारच्या बोंड अळ्या शेंडे अळी, अमेरिकन व शेंदरी बोंड अळी यासाठी एच.एन.पी.व्ही. ५०० एल.ई. / हेक्टर किंवा लॅम्बडा सायहॅलोथीन ५ टक्के प्रवाही ८ मि.ली. किंवा स्पिनोसेंड ४५ ई.सी. ३.५ मि.ली. १० लीटर पाण्यात मिसळून फवारावे.

(संपर्क: +९१ ९१४६४१२२१०)

शेतकरी बंधू आणि वाचकांसाठी

आम्ही आपल्यासारखे आहोत, आपल्या परिसरातील आहोत, आपल्याच व्यवसायात आहोत. आम्ही आपल्यासारखेच या व्यवसायाच्या समस्यातून गेलो आहोत, जात आहोत. आपल्या अशा समस्या - प्रश्न असतील तर आम्हास जरूर कळवावे. आम्ही आपल्या समस्या सोडविण्याचा आमच्या परीने निश्चित प्रयत्न करू. आम्हाला त्यातून मोठा आनंद, समाधान लाभेल. या समस्या शेती, शेत पिकांसंबंधी असाव्यात.

आपण कोरडवाहू शेती, फळबाग, भाजीपाला, फुलशेती, पशुपालक शेतकरी आहोत. प्रत्येक शेतकऱ्याचे शेती करण्याचे व पिकवण्याचे स्वतःचे एक खास विज्ञान असते, तंत्र असते. या विज्ञानाचा आणि तंत्राचा उपयोग करून आपल्या शेतीत त्यांनी भरघोस उत्पादन घेतलेले असते. प्रत्येक शेतकरी वैज्ञानिकच असतो. शेतातील कामात येणाऱ्या अनंत अडी-अडचणीतून मार्ग काढताना या विज्ञानाची त्याच्या शेतीच्या कामातील वेगळ्या तंत्राची त्याला मोठी मदत झालेली असते, आपले हे विज्ञान किंवा प्रयोग-तंत्रज्ञान लिखित स्वरूपात आपण मासिकाच्या मेल आयडी वर पाठविल्यास आम्ही आमच्या मासिकातून यशोगाथेच्या स्वरूपातून ते प्रसिद्ध करू. ज्ञान दिल्याने त्याची वृद्धी होते, तसेच आपल्या या विज्ञानाचा व तंत्रज्ञानाचा फायदा इतर शेतकऱ्यांना होईल. यात तिलमात्र शंका नाही.

अधिक माहितीसाठी संपर्क करा: +९१ ९४२३७२१८९४

+९१ ९१७२२४६२४४

संपादक
कृषीपर्व मासिक